

156. Maryja Jasnogórska wychowuje ku pełni człowieczeństwa, Jasna Góra 10:1992, nr 2(100), 17—23.
 157. Apel Zawierzenia, Jasna Góra 11:1993 nr 7(117) s. 5—6.

III. UDZIELONE WYWIADY:

1. Mieczysław Śpiołek, W przede dniu wielkich wydarzeń, Hejnał Mariacki 31:1987, nr 6(428), 13—15.
2. Wywiad Przeora Jasnej Góry dla sekcji włoskiej Radio Vaticana (odpowiedzi na „proposta di intervista” 18. XII. 87), Jasna Góra 6:1988, nr 3(53), 25—30.
3. Katarzyna Wyzga, Tutaj zawsze byliśmy wolni, Nowe Życie 4:1988, nr 16(131), 4—6.
4. Andrzej Krajewski, Jasna Góra jest głosem narodów, Nowy Dziennik (USA), 8. 11. 1988, 3.
5. Janusz Wieczorek, Rozmowy jasnogórskie, My, luty 1989, 4.13.
6. Zbigniew Nowak, Jasnogórska wieczerza, Gazeta Częstochowska 1988, 51/52, 1739/40, 1—3.
7. Marek Hauszyld, Tu się przybywa wołaniem serca, Kulisy — Express Wieczorny, XLIV:1989, nr 249(12938), 1, 3.

IV. PRZEPROWADZONE WYWIADY

1. Rozmowa z Przeorem Klasztoru Jasnogórskiego o. Konstancjuszem Kunzem, Jasna Góra 1:1983, nr 2(2), 48—52.
2. „Angelus” — jasnogórski rodowód dzieła Wojciecha Kilara, (rozmowa z kompozytorem), Jasna Góra 3:1985, nr 3(17), 23—28; nr 4(18), 14—18.
3. Jasna Góra to również szczyt w Himalajach (rozmowa z ks. S. Kardaszem), Jasna Góra 4:1986, nr 6(32), 44—51.
4. Przed V Kongresem Maryjnym i Mariologicznym (rozmowa z bp. Lublina Bolesławem Pylakiem), Jasna Góra 4:1986, nr 7(33), 33—37.
5. Pieszko z Lourdes do Jasnej Góry (rozmowa z Louis Pillet), Jasna Góra 4:1986, nr 11(37), 43—49.
6. Kielich przymierza między Lourdes a Jasną Górą (rozmowa z ks. Jose Marie de Antonio), Jasna Góra 5:1987, nr 4(42), 13—18.
7. Przygoda z Ikonami (rozmowa z Edwardem Jarmosiewiczem), Jasna Góra 6:1988, nr 2(52), 48—52.
8. Ten sam znak zmagani na Filipinach i w Polsce (rozmowa z Prymasem Filipin kard. Jaime Sin), Jasna Góra 6:1988, nr 10(60), 9—12.

Kraków

zestawili: O. ZACHARIASZ S. JABŁOŃSKI OSPPE
i KRYSZYNA TYMIŃSKA

R E C E N Z J E I P R Z E G L Ą D Y

R. J. COGGINS, *Introducing the Old Testament*, Oxford Bible Series, Oxford University Press, Oxford—New York 1990, s. 165+11.

W ramach Oxford Bible Series książka ta pełni funkcję ogólnego i problemowego wprowadzenia do ST. Kolejne rozdziały opisują różne metody i kierunki jego interpretacji. Kwestii pojedynczych ksiąg, ich treści, daty

powstania, autorstwa praktycznie nie dotyka, mowa jest o tym w tomach szczegółowych serii. Nie jest to więc typowa „introdukcja”, tytuł można by przetłumaczyć „Przedstawiając ST”.

1. Na wstępie opisano ST na sposób elementarny, co to w ogóle jest. Jak wiele podręczników anglosaskich, nawet szczegółowszych, i ten nie zaniedbuje przypomnienia wiadomości potrzebnych czytelnikowi całkiem początkującemu. Cała zresztą książka pisana jest z dużą troską o zrozumiałość, nawet kosztem „gęstości” informacji w tekście. Podejmuje jednak i kwestie trudne.

2. Krytyka tekstu i problemy filologiczne — Autor ocenia tu stopień obecnej znajomości tekstu, wspominając znaleziska w Qumran i fakt, że ST znany jest w różnych recenzjach (w szczególności masorecka i ta, która znalazła odbicie w Septuagincie).

3. Konfrontacja z historią — Nacisk położono na to, że gatunki literackie użyte w narracji biblijnej dotyczącej epoki do Dawida nie dają bezpośredniego dostępu do stojących za nimi wydarzeń.

4. Konfrontacja z archeologią: wiedza archeologiczna dobrze oświetlała ksiąg biblijnych, ale rzadko kiedy da się naprawdę zestawić tekst biblijny i odkrycie archeologiczne.

5. Wkład metody socjologicznej: pożytek z zastanowienia się nad społeczną strukturą ludu Izraela i ewentualnymi analogiami do innych narodów. Wiadomości nasze są tu wprawdzie ograniczone, ale z drugiej strony teksty biblijne bywają świadectwem raczej właśnie faktów ogólnospołecznych niż jednostkowych (np. świadectwa o epoce przedmonarchicznej).

6. Wkład antropologii: metody porównawcze i strukturalne pozwalają lepiej uświadomić sobie te cechy myślenia Izraelitów, które są nam dzisiaj obce (sposób pojmowania ofiar, świętość).

7. Odczytywanie pod kątem współczesnych pytań teologicznych: ST jako oparcie dla teologii wyzwolenia oraz reinterpretacja feministyczna. Odchodzi się tu od rygorów historyczno-krytycznych, ale stawia też ważne pytania o relację między uwarunkowaniami kulturowymi (np. pozycja kobiet) a trwałym przesłaniem Biblii.

8. Krytyka literacka. W tekstach biblijnych dostrzegać można przede wszystkim opowiadania, których myśl odczytuje się nie badając relacji owych opowiadań do historii lub poprzednich stadiów rozwoju tekstu, lecz poprzez użytą metodę literacką. Szuka się idei, na którą ona wskazuje. Nie zakłada to historyczności opowiadań ani nawet większego dla niej zainteresowania. Metodę taką stosują do Biblii raczej krytycy literaccy niż sami bibliści. Inaczej mówiąc, chodzi tu o zainteresowanie dla cech „wewnętrznych” gatunku literackiego czy danego utworu kosztem zainteresowań historycznych czy historyczno-literackich.

9. Religia izraelska — z historii mamy tu głównie stwierdzenie ewolucji tej religii. Więcej uwagi poświęcono roli kapłanów, króla, proroków oraz świętom i koncepcji Boga.

10. Teologia: nie należy jej podporządkowywać postulatowi uogólniających teologii biblijnych z lat 50-tych i 60-tych. Obraz jest bowiem mniej jednolity. Główne cechy religii ST i dla nas istotne to: widzenie jedynego Boga jako miłosiernego, choć groźnego — na sposób osobowy w każdym razie; wspólnotowość; prorocka krytyka religijności zewnętrznej; miejsce dla ludzkich pytań i wątpliwości (Hi, Koh).

Autor pisze jasno, ciekawie i kompetentnie, starając się w każdym punkcie przedstawić i zalety i braki analizowanych metod. Pisząc dla mniej przygotowanego czytelnika polemizuje trochę z przyzwyczajeniem do lektury naiwnej dosłownej. Krytykuje również komentarze przesadnie historyczno-redakcyjne. Czytelnik powinien jednak dowiedzieć się z książki więcej, o co w tej ostatniej metodzie chodzi, tym bardziej, że jej wyniki

są de facto wykorzystywane i przez zwolenników innych metod interpretacji.

Jak widać, różne współczesne sposoby czytania i badania ST przedstawiono w całej ich różnorodności, nie szukając jakiegось nadrzędnego porządku metodycznego (co byłoby zresztą trudno osiągalne). Takie widzenie zdaje się odzwierciedlać wyczuwalny obecnie kryzys zaufania dla podejścia historyczno-krytycznego. Po historii i archeologii sięga się więc po inspirację i metodę do innych dziedzin wiedzy jak socjologia i literatura. Każda z tych propozycji z osobna może się wydać dość atrakcyjna. Wyniki są jednak jednostronne i dość trudne do uzgodnienia między sobą. Być może odzwierciedla to naturę „wyjściowych” dziedzin wiedzy i wskazuje, że stawiając sobie za cel naukowe badanie Biblii osiąga się wyniki obarczone właściwymi dla tych nauk ograniczeniami.

Warszawa

MICHAŁ WOJCIECHOWSKI

ENCHIRIDION BIBLICUM. *Documenti della Chiesa sulla Sacra Scrittura*, EDB, Bolonia 1994², ss. 1361+86.

Do bogatej już serii *Enchirydionów*, prezentujących kompendium nauczania kościelnego w różnych dziedzinach, a wydawanych seryjnie przez wydawnictwo Księży Sercanów w Bolonii CEDB), dołączony został również *Enchiridion Biblicum*. Jak nazwa wskazuje, zawiera on dokumenty nauczania kościelnego dotyczące Pisma świętego.

Enchiridion Biblicum zawiera więc wszystkie dokumenty kościelne dotyczące Pisma świętego począwszy od słynnego *Fragmentum Muratorianum* z II w., który jest najstarszym ujęciem pisemnym kanonu Pisma świętego. Zawiera w sumie 122 dokumenty kościelne aż do przemówienia Ojca św. Jana Pawła II na audyencji z okazji 100. rocznicy encykliki *Providentissimus Deus* i 50. rocznicy *Divino afflante Spiritu* oraz ostatniego dokumentu Papieskiej Komisji Biblijnej nt. *Interpretacji Biblii w Kościele*. (Ten ostatni dodano do drugiego wydania, które ukazało się w rok po pierwszym wydaniu w czerwcu 1993!).

Tak więc bibliści i studenci egzegezy otrzymali do rąk cenne narzędzie naukowe, które zawiera w jednym tomie i to podręcznego formatu (17,3 × 12 cm) całość nauczania kościelnego na temat Pisma św., jego zawartości (kanonu), charakteru, interpretacji nauczania i znaczenia w życiu Kościoła. Nie trzeba nikogo przekonywać o użyteczności takiego zbioru.

Nie jest to wprawdzie pierwszy tego rodzaju zbiór. Pierwszy raz bowiem *Enchiridion Biblicum* został opublikowany w roku 1927 i doczekał się aż 4 wydań i ostatniego przedruku w roku 1965. Jego nakład już dawno został wyczerpany, a nowy *Enchiridion* dodaje wszystkie dokumenty nauczania posoborowego, które są bardzo istotne i zajmują ponad połowę całości zbioru. Wymienić tu należy choćby dokumenty Papieskiej Komisji Biblijnej *De sacra Scriptura et christologia* (z roku 1984) czy też *Unité et diversité dans l'église* (z 1938 r.). Wszystkie te i inne dokumenty znajdzie czytelnik zebrane w jednym zgrabnym tomiku i to zarówno w wersji oryginalnej, jak też i tłumaczeniu włoskim.

Przyjęto zasadę podawania z reguły całego dokumentu, a nie tylko w dokładny spis zawartości, jak również trzy skorowidze: biblijny, źródeł i tematyczny, które znakomicie ułatwiają orientację w całym tym zbiorze. Wszystko to liczy w sumie blisko 1300 stron, jednak ze względu na użycie cienkiego papieru wysokiej jakości (tzw. biblijnego) daje w sumie zgrabną książeczkę o grubości zaledwie 3,5 cm.

Kraków

KS. STANISŁAW HAŁAS SCJ